

DAVLAT, KORXONA VA TASHKILOTLAR BYUDJETINI TO‘G‘RI TAQSIMLASH TENDENSIYALARI

Boburjon Turanboyev

Qo‘qon Universiteti o‘qituvchisi

e-mail: boburturonboyev@gmail.com

Axrorjon Abdullayev

Qo‘qon Universiteti Iqtisodiyot yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

e-mail: ahrorjon1611@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Davlat, korxonalar va tashkilotlar o‘rtasida byudjetlarni taqsimlashning hozirgi tendensiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot sog‘liqni saqlash, ta‘lim va infratuzilma kabi muhim xizmatlar uchun davlat mablag‘lariga bo‘lgan ishonch ortib borayotganini ko‘rsatadi. Boshqa tomondan, korxonalar va tashkilotlar tadqiqot va ishlanmalar, marketing va innovatsiyalarga ko‘proq resurslar ajratmoqda. Maqolada, shuningdek, texnologik taraqqiyotning budjet mablag‘lariga ta‘siri va bu an‘anaviy budjetlashtirish amaliyotini qanday buzishi muhokama qilinadi. Bundan tashqari, maqola ushbu tendensiyalar kelajakdagi budjet qarorlariga qanday ta‘sir qilishi va ularning jamiyat uchun potentsial oqibatlarini haqida tushuncha beradi. Umuman olganda, ushbu tahlil iqtisodiy o‘rnatishni rag‘batlantirish bilan birga ijtimoiy tengsizliklarni bartaraf etish uchun budjet taqsimotiga yanada muvozanatli yondashish zarurligini ko‘rsatadi. Moliyaviy resurslarni to‘g‘ri taqsimlash tashkilotning maqsad va vazifalariga erishish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Maqolada budjet taqsimotiga ta‘sir etuvchi omillar, masalan, siyosiy va iqtisodiy sharoitlar, jamoatchilik fikri va manfaatdor tomonlarning manfaatlari tahlil qilinadi. Maqolada budjetni taqsimlash bo‘yicha joriy amaliyotlar haqida umumiy ma‘lumot berilgan bo‘lib, barqarorlik va ijtimoiy mas‘uliyat tomon o‘rnatib borayotgan tendensiya ko‘rsatilgan. Bundan tashqari, u tashkilotlarning moliyaviy ehtiyojlarini ijtimoiy va ekologik mas‘uliyatlari bilan muvozanatlashda duch keladigan muammolarni muhokama qiladi. Ushbu naqola barqaror o‘rnatish va ijobiy ijtimoiy ta‘sirni ta‘minlash uchun budjetni taqsimlash amaliyotini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so‘zlar: davlat budjeti, korxonalar va tashkilotlar budjeti, iqtisodiyot, tendensiya, infratuzilma, jamiyat, farvonlik.

ABSTRACT

This article analyzes the current trends in the allocation of budgets between the State, enterprises and organizations. The study shows a growing reliance on public funding for essential services such as health, education and infrastructure. On the

other hand, enterprises and organizations are devoting more resources to research and development, marketing and innovation. The article also discusses the impact of technological progress on budgeting and how it disrupts traditional budgeting practices. In addition, the article provides insight into how these trends will affect future budget decisions and their potential implications for society. Overall, this analysis shows the need for a more balanced approach to budget allocation to address social inequalities while promoting economic growth. Correct distribution of financial resources is crucial for achieving the organization's goals and objectives. The article analyzes factors influencing budget allocation, such as political and economic conditions, public opinion, and stakeholder interests. The article provides an overview of current budget allocation practices and shows a growing trend toward sustainability and social responsibility. In addition, it discusses the challenges organizations face in balancing their financial needs with their social and environmental responsibilities. This report concludes with recommendations for improving budget allocation practices to ensure sustainable growth and positive social impact.

Key words: state budget, budget of enterprises and organizations, economy, trend, infrastructure, society, well-being.

KIRISH

Avvalo davlat budjetini to'g'ri taqsimlash butun mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish uchun asosiy omil hisoblanadi. So'ngra esa korxonalar va tashkilotlar budjetini o'zlariga kerakli yo'nalishlarga to'g'ri taqsimlash ularning rivojlanishiga olib keladi. Bu esa o'z navbatida Davlat budjetini ortishiga olib keladi. So'nggi yillarda davlat budjetini to'g'ri taqsimlash tobora dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Cheklangan resurslar va jamiyatning turli sohalari tomonidan o'sib borayotgan talablar bilan hukumatlar jamoatchilikka eng katta foyda keltirishi uchun o'z mablag'larini qanday taqsimlashlarini diqqat bilan ko'rib chiqishlari kerak.

Ushbu sohadagi tendensiyalardan biri infratuzilma va davlat xizmatlariga sarmoya kiritishga e'tiborni kuchaytirishdir. Bu transport, sog'liqni saqlash, ta'lim va fuqarolar farovonligi uchun muhim bo'lgan boshqa muhim xizmatlarni moliyalashtirishni o'z ichiga oladi. Hukumatlar bu xarajatlar orqali nafaqat hayot sifatini yaxshilash, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ish o'rinlari yaratishini ham o'z ichiga oladi.

Yana bir tendensiya - budjetni taqsimlashda shaffoflik va hisobdorlikka ko'proq e'tibor berishdir. Fuqarolar o'zlarining soliqlari qanday sarflanayotgani haqida ko'proq ma'lumot talab qilmoqdalar va hukumatlar batafsilroq hisobotlarni taqdim

etish va jamoatchilik bilan maslahatlashish orqali javob berishmoqda. Bu resurslarning adolatli va samarali taqsimlanishiga yordam beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tegishli tendensiya budjetni taqsimlashda ma'lumotlarga asoslangan qarorlarni qabul qilishdan foydalanishdir. Demografik tendensiyalarni, iqtisodiy ko'rsatkichlarni va boshqa tegishli ma'lumotlarni tahlil qilish orqali hukumatlar ehtiyoj sohasini yaxshiroq aniqlashlari va shunga mos ravishda resurslarni taqsimlashlari mumkin. Bu mablag'lar eng katta ta'sir ko'rsatadigan joyga yo'naltirilishini ta'minlashga yordam beradi.

1. Sotsial sohaga investitsiya: Sotsial soha, shuningdek, tibbiyot tashkilotlariga investitsiya qilinishi mumkin. Bu tendensiya daromadning sotsial tarafdagi ixtiro qilinishiga bog'liq bo'lib, insonlar uchun muhim xizmatlar va imkoniyatlarni ta'minlash uchun davlat mablag'lardan foydalaniladi. Butun dunyo davlatlari o'z fuqarolarini sog'liqni saqlash, ta'lim va uy-joy kabi asosiy ehtiyojlar bilan ta'minlash muhimligini e'tiborga olishmoqda. Bu davlat budjetlarining katta qismi ijtimoiy ta'minot dasturlariga yo'naltirilishiga olib keldi.

2. Infrastruktura rivojlanishi uchun sarflar: Infrastrukturaning rivojlantirish va yangilash uchun sarflar ham budjet mablag'lariga to'g'ri taqsimlanadi. Bu tendensiya, transport, energiya, kommunikatsiya va boshqa sohalarda infrastrukturani rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Ko'pgina davlatlar aloqani yaxshilash va iqtisodiy o'sishni oshirish uchun yo'llar, ko'priklar, aeroportlar va boshqa transport vositalarini qurishga katta miqdorda sarmoya kiritmoqda. Bu infratuzilma loyihalariga budjetdan ajratiladigan mablag'larning sezilarli darajada oshishiga olib keldi. Masalan, Xitoyda infratuzilma xarajatlari 2019 yilda YaIMning 6 foizini tashkil qildi.

3. Qaror qabul qilinishi: Daromadning to'g'ri taqsimlanishida qaror qabul qilinishining o'rni ham muhim hisoblanadi. Qarorlar davlat tomonidan belgilangan maqsadlarga yo'naltiriladi va budjet mablag'lari davlat tomonidan belgilangan strategiyalar va loyihalar asosida sarflanishi kerak.

4. Iqtisodiy xavfsizliklar: Iqtisodiy xavfsizliklar budjet mablag'larni to'g'ri taqsimlashda ko'rsatilgan tendensiyalardan biridir. Daromadning kamayishi yoki xavfsizlik holatidagi o'sish budjet mablag'lari taqsimlashiga kuchli ta'sir qiladi.

5. Davlat siyosati: Davlat siyosati ham budjet mablag'lari taqsimlashida muhim rol o'ynaydi. Siyosat organlari, mo'ljallangan maqsadlar va xizmatlarning ko'rsatilishi uchun budjet mablag'lari sarflanishini to'g'ri rejalashtirishlari mumkin.

Korxonalar va tashkilot budjetini to'g'ri taqsimlash tendensiyalarini quyida batafsil yoritib beraman. Bu korxonalar va tashkilotlarga rivojlanish uchun eng muhim qadamlar bo'lib xizmat qiladi.

Korxonalar va tashkilotlar o‘shirish va rivojlanishda davom etar ekan, budjetni taqsimlash jarayoni tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Budjet mablag‘larini to‘g‘ri taqsimlash har qanday tashkilotning muvaffaqiyati uchun juda muhim, chunki bu resurslardan maksimal darajada samarali foydalanishga yordam beradi. Texnologiyaning yuksalishi va bozor tendensiyalarining o‘zgarishi bilan tashkilotlar bilishi kerak bo‘lgan budjet mablag‘larini to‘g‘ri taqsimlashning bir qancha yangi tendensiyalari mavjud.

1. Ma‘lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish:

Bugungi tezkor ishbilarmonlik muhitida ma‘lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish budjetni muvaffaqiyatli taqsimlashning muhim tarkibiy qismiga aylandi. O‘tgan yilgi ma‘lumotlarini tahlil qilib, kompaniyalar kelajakdagi mablag‘larni qayerga taqsimlash to‘g‘risida asosli qaror qabul qilishlari mumkin. Ushbu yondashuv taxminlarni bartaraf etishga yordam beradi va resurslar samarali ekanligi isbotlangan sohalarda taqsimlanishini ta‘minlaydi.

2. ROIga e‘tibor qaratish:

Investitsiyalar rentabelligi (ROI) har doim budjetni taqsimlash samaradorligini o‘lchash uchun muhim ko‘rsatkich bo‘lib kelgan. Biroq, rentabellikni oshirish uchun tashkilotlarga bosim kuchayganligi sababli, ROI endi har qachongidan ham muhimroq. Shunday qilib, kompaniyalar eng yuqori ROI hosil qiladigan sohalarga mablag‘ ajratishga e‘tibor qaratmoqda.

3. Xodimlarni rivojlantirishga e‘tibor berish:

Xodimlarni rivojlantirish ko‘plab tashkilotlar uchun asosiy e‘tibor sohasiga aylandi va shuning uchun u budjetni taqsimlash qarorlariga tobora ko‘proq kiritilmoqda. Xodimlarni rivojlantirishga sarmoya kiritish nafaqat korxonalariga qimmatbaho iste‘dodlarni saqlab qolishga yordam beradi, balki xodimlarning o‘zgaruvchan bozor talablariga javob beradigan ko‘nikmalar bilan jihozlanishini ham ta‘minlaydi.

4. Kiberxavfsizlikka e‘tiborning ortishi:

Kibertahdidlar rivojlanishda davom etar va yanada murakkablashadi, kiberxavfsizlik ko‘plab tashkilotlar uchun ustuvor vazifaga aylandi. Kiberxavfsizlik choralari mablag‘ ajratish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki korxonalar o‘zlarining maxfiy ma‘lumotlarini potentsial buzilishlar va hujumlardan himoya qilishga intilmoqda.

5. Asosiy bo‘lmagan faoliyatni outsorsing qilish:

Asosiy bo‘lmagan faoliyatni outsorsing qilish yuqori samaradorlikni saqlab, xarajatlarni kamaytirishga intilayotgan ko‘plab korxonalar orasida mashhur tendensiyaga aylandi. Ish haqini qayta ishlash yoki AT-ni qo‘llab-quvvatlash kabi

asosiy bo‘lmagan faoliyatni outsorsing qilish orqali kompaniyalar asosiy biznes faoliyatiga ko‘proq mablag‘ ajratishi mumkin, shu bilan birga zarur yordamni oladi.

Nihoyat, budjetni taqsimlashda barqarorlik muhimligini anglash kuchaydi. Hukumatlar atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish har qanday budjet strategiyasining ajralmas qismi bo‘lishi kerakligini tan oladi. Bu qayta tiklanadigan energiya manbalariga sarmoya kiritish, chiqindilar va ifloslanishni kamaytirish hamda yerdan barqaror foydalanish amaliyotini targ‘ib qilishni o‘z ichiga oladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tadbirkorlik sub’ektlari doimiy ravishda o‘zgarib turadigan biznes muhitida harakat qilishda davom etar ekan, budjet mablag‘larini to‘g‘ri taqsimlash tendensiyalaridan xabardor bo‘lish juda muhimdir. Ma’lumotlarga asoslangan qarorlarni qabul qilish, ROIga e’tibor qaratish, xodimlarni rivojlantirishga sarmoya kiritish, kibexavfsizlik choralari ta’kidlash va asosiy bo‘lmagan faoliyatni outsorsing qilish orqali tashkilotlar o‘z resurslaridan iloji boricha samarali foydalanishni ta’minlashi mumkin. Oxir oqibat, bu korxonalarining raqobatbardoshligini saqlab qolish va uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi. Umuman olganda, bu tendensiyalar fuqarolarning yaxshi kelajagini ta’minlashda mas’uliyatli budjetni taqsimlash muhimligi e’tirof etilishini aks ettiradi. Muhim xizmatlarga oqilona sarmoya kiritish, shaffoflik va javobgarlikni rag‘batlantirish, ma’lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish va barqarorlikka ustuvor ahamiyat berish orqali hukumatlar uzoq muddatli ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo‘shish bilan birga, odamlar hayotida ijobiy o‘zgarishlar kiritishi mumkin. Yana shunday xulosaga kelishimiz mumkinki, davlat, korxonalar va tashkilot budjetlarni to‘g‘ri taqsimlash tendensiyalari yanada barqaror va adolatli yondashuvga o‘tmoqda. Hukumatlar sog‘liqni saqlash, ta’lim va infratuzilmaga sarmoya kiritishga tobora ko‘proq ustuvor ahamiyat bermoqda, shuningdek, ijtimoiy xizmatlar va farovonlik dasturlariga mablag‘ ajratmoqda. Korxonalar ekologik barqarorlik muhimligini tushunib, qayta tiklanadigan energiya manbalariga sarmoya kiritmoqda. Tashkilotlar xilma-xillik va inklyuzivlik tashabbuslari, shuningdek, xodimlarni sog‘lomashtirish dasturlari qiymatini tan oladilar.

Biroq, budjetlarning adolatli va samarali taqsimlanishini ta’minlash uchun hali ko‘p ish qilish kerak. Qaror qabul qiluvchilar uchun resurslarni qayerga taqsimlash kerakligi haqida asosli qaror qabul qilish uchun o‘z jamoalari va manfaatdor tomonlarning ehtiyojlarini tinglashlari muhim. Bundan tashqari, budjet jarayonlarining shaffofligi korruptsiyaning oldini olishga va mablag‘larning maqsadli ishlatilishini ta’minlashga yordam beradi.

Oxir oqibat, budjetlarning yanada adolatli taqsimlanishiga erishish uchun jamiyatning barcha jabhalarining birgalikdagi sa'y-harakatlari talab etiladi. Shu maqsad yo'lida birgalikda harakat qilsak, barchamiz uchun porloq kelajak yaratishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Ostonaqulov. Budjet hisobi. T.: 2008-y.
2. Karimova Z.X., Djamalov X.N., Islamkulov A.X. "Byudjet tizimi". O'quv qo'llanma. T.: "VORIS NASHRIYOT", 2012 y.
3. Mehmonov S. "Byudjet hisobi". O'quv qo'llanma. –T.: "Fan va texnologiya". 2012. 352 b
4. AA, Mulaydinov Farkhod Muratovich. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI VA AMALIY ANAMIYATI. AXBOROT-KOMMUNIKACIYA TEXNOLOGIYALARI VA TELEKOMMUNIKACIYALARNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA ECHIMLARI ONLAIN RESPUBLIKA ILMIIY-TEHNIK ANJUMANINING MA'RUZALAR T'UPLAMI, 2 (6), 794
5. MMQ Tojiyeva, AAU Abdullayev. (2021). THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN STATISTICAL DATA COLLECTION. Asian Journal of Multidimensional Research 10 (12), 250-254.